

KLAGANDE

Riksantikvarieämbetet

MOTPART

Håkan Linder, 19591223-3292

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 20 december 2021
i mål nr 6748-21, se bilaga A

SAKEN

Kulturminnen

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten bifaller överklagandet och fastställer Riksantikvarieämbetets
beslut den 1 mars 2021.

YRKANDEN M.M.

Riksantikvarieämbetet yrkar att kammarrätten ska upphäva förvaltningsrättens dom och fastställa ämbetets beslut. Riksantikvarieämbetet för fram bl.a. följande.

Enligt 2 kap. 2 och 4 §§ kulturmiljölagen (1988:950) tillfaller fornfynd upphittaren. Upphittaren är skyldig att erbjuda staten att lösa in fornfyndet mot betalning (hembudsplikt), bl.a. om föremålet består av guld eller silver. Håkan Linder har, för cirka 40 år sedan, hittat ett föremål av silver som omfattas av hembudsplikten. När föremålet först upphittades gjorde en medarbetare vid Riksantikvarieämbetet en felaktig bedömning av fyndet, men det står i dagsläget klart att fyndet är av sådan betydelse att det ska lösas in. I samband med undersökningar som gjorts under hösten 2020 på initiativ av Stockholms universitet har ytterligare föremål upphittats som har koppling till fyndet Håkan Linder gjorde 40 år tidigare.

Den rättspraxis som är vägledande på området är rättsfallet NJA 1940 s. 413 II. Av rättsfallet framgår att det är upphittaren som har rätt till inlösen. Att Riksantikvarieämbetet i enskilda fall har betalat ut ersättning på ett sätt som inte följer rättspraxis kan inte innebära att de besluten ska vara vägledande framöver.

Om upphittaren av ett fornfynd skulle ha en rätt till andra föremål som finns i anslutning till fornfyndet, trots att de inte har tagits i besittning eller ens är upptäckta, så skulle det få juridiska konsekvenser som är svåröverblickbara. Det skulle exempelvis ge upphov till avgränsningsfrågor om hur långt en sådan rättighet sträcker sig geografiskt, tidsmässigt och hur man ska förhålla sig till eventuella senare upphittare.

Håkan Lindgren motsätter sig ändring av förvaltningsrättens dom. Han för fram bl.a. följande.

Prejudikatet i NJA 1940 s. 413 II talar inte emot hans ståndpunkt. Riksantikvarieämbetet har slagit fast att han är upphittaren till silvernålen, som ingått i ett större depåfynd vilket blivit utspritt i åkern av plogen. Huvudfrågan är om han ska anses vara upphittare till hela den aktuella silverdepån.

Av Riksantikvarieämbetets tidigare praxis följer att ersättning för hela depåfynd har betalats ut till upphittare i princip samtliga fall sedan 1970-talet och fram till de senaste åren. Besluten har byggts på det faktum att ett depåfynd har definierats som ett enda fynd, oberoende av hur många föremål som ingått i depån. Depåfynd definieras i kulturmiljölagen som "två eller flera föremål som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans".

Riksantikvarieämbetet målar upp en felaktig bild av vilka konsekvenser det skulle få om han betraktades som upphittare av hela fyndet. Frågan är inte om eventuella föremål som kan påträffas i anslutning till ett depåfynd, utan enbart om depåfyndet som ett enda samlat fynd. Han borde mot den bakgrunden ha rätt till inlösen för samtliga föremål i depåfyndet.

SKÅLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Enligt 2 kap. 4 § andra stycket kulturmiljölagen tillfaller vissa typer av fornfynd upphittaren. Om fornfyndet innehåller föremål som helt eller delvis består av bl.a. silver är upphittaren dock skyldig att erbjuda staten att få lösa in det mot betalning (hembud). I 2 kap. 16 § samma lag regleras hur inlösenersättning avseende hembudspliktiga fynd ska bestämmas.

För cirka 40 år sedan hittade Håkan Linder en silvernål i åkern på sin fastighet. Silvernålen bedömdes av ombud för Riksantikvarieämbetet inte

utgöra ett fornfynd och några ytterligare åtgärder vidtogs inte. Hösten 2020 kom arkeologer från Stockholms universitet till Håkan Linders åker för att följa upp ett annat tips från 1970-talet om att det eventuellt fanns silvermynt i åkern. Håkan Linder berättade för arkeologerna var han hittat silvernålen. På denna plats hittade arkeologerna en vikingatida silverskatt som innehöll bl.a. silvermynt och ett ringspänne som bedömdes höra ihop med silvernålen.

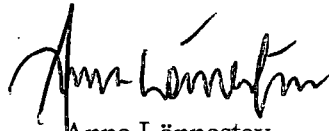
Frågan i målet är om Håkan Linder eller arkeologerna från Stockholms universitet är upphittare av silverskatten i kulturmiljölagens mening.

Frågan om en ursprunglig upphittare kan anses vara upphittare även till fynd som någon annan gör efter det initiala fyndet, är inte reglerad i lag eller behandlad i förarbeten. I rättsfallet NJA 1940 s. 413 II bedömde Högsta domstolen att renoveringsarbetare som hittat en skatt i arbetet var att anse som upphittare i den då gällande fornminneslagens mening, snarare än arbetsgivaren. Rättsfallet ger ingen vägledning i frågan om hur den nu aktuella situationen ska bedömas.

I aktuellt mål står det klart att arkeologerna från Stockholms universitet utfört undersökningen av åkern på eget initiativ, som en uppföljning av tips som kom in redan under 1970-talet. Det framgår av projektrapporten att arkeologerna systematiskt sökt över hela åkern med metalldetektor. Fyndet av silverskatten har därmed inte varit en följd av att Håkan Linder hittat silvernålen. Arkeologerna är därför upphittare till silverskatten och Håkan Linder är upphittare endast till silvernålen.

Överklagandet ska mot denna bakgrund bifallas och Riksantikvarieämbetets beslut fastställas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

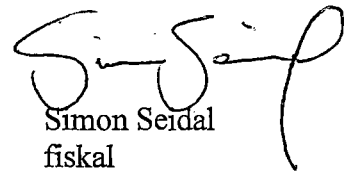
Anna Lönnestav
kammarrättsråd
ordförande

Erik Hjulström
kammarrättsråd
referent

Sofie Fürberg
tf. assessor

Simon Seidal
fiskal
föredragande

KLAGANDE

Bert Gunnar HÅKAN Linder, 19591223-3292

MOTPART

Riksantikvarieämbetet

ÖVERKLAGAT BESLUT

Riksantikvarieämbetets beslut 2021-03-01, se bilaga 1

SAKEN

Kulturminnen

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten upphäver det överklagade beslutet, förutom vad avser inlösen av silvernålen, och visar målet åter till Riksantikvarieämbetet för fortsatt handläggning i enlighet med skälen för denna dom.

YRKANDEN M.M.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) beslutade den 1 mars 2021 med stöd av 2 kap. 16 § kulturmiljölagen (1988:950, KML) att staten ska lösa in ett fornfynd inom fastigheten Bunge Broungs 1:97>1 för ett värde av 1 000 kr. Skälen för beslutet framgår av bilaga 1.

Håkan Linder yrkar att han ska ges ersättning baserat på hela den silverdepå till vilken hans fornfynd i form av en silvernål hör. Till stöd för sin talan anför han i huvudsak följande. Han hittade silvernålen under 1970-talet och vände sig år 1980 till RAÄ som avfärdade nålen som skräp. Han valde att behålla den och när undersökningar skulle företas av hans mark år 2020 visade han den för arkeologen och pekade även ut platsen för upphittandet. Vid undersökningar på denna plats har en silverdepå hittats. Det står klart att den nål han har hittat hör ihop med den större av silverskatterna eftersom ringen till ringspannet senare återfanns där. Beslutet att bara ersätta honom för nålen följer inte RAÄ:s tidigare praxis och motverkar dessutom syftet med inlösensinstitutet, nämligen att fornfynd ska lämnas till inlösen och inte säljas på den svarta marknaden samt att upphittaren inte ska gräva sönder fyndplatsen och därmed förstöra kontexten utan lämna över undersökningen till arkeologer. Även länsstyrelsen, som förmedlat hans fynd till RAÄ, delar hans uppfattning att han har rätt till ersättning baserat på hela silverdepån. Till sitt överklagande har han fogat yttranden från fil.dr. i arkeologi Majvor Östergren, ansvarig för de aktuella forskningsprojekten vid Stockholms universitet, samt en lista på ärenden hos RAÄ som behandlats annorlunda än hans.

Riksantikvarieämbetet bestrider bifall till överklagandet och tillägger i huvudsak följande. Det aktuella fyndet gjordes på 1980-talet. Hösten 2020 genomfördes en undersökning av platsen av Stockholms universitet, och det

är vid denna som fynden av silverskatterna har gjorts. Således är Stockholms universitet upphittare av depåerna.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Tillämpliga bestämmelser framgår av det överklagade beslutet, se bilaga 1.

I det överklagade beslutet tillerkänns Håkan Linder ersättning för den silvernål han tidigare hittat. Håkan Linder har inte invänt mot denna del av beslutet.

Av ett utlåtande från arkeologen fil.dr. Majvor Östergren samt en rapport från de arkeologiska forskningsundersökningar som genomfördes på Håkan Linders mark (Rapport 2020:5) framgår följande. Den aktuella arkeologiska undersökningen utfördes av Stockholms universitet inom projektet *Efterundersökningar av plundrade fyndplatser för silverskatter på Gotland*. Platserna för undersökningar var ej sedan tidigare registrerade i fornminnesregistret. Avseende fastigheten Bunge Broungs 1:97>1 hade man fått in ett tips redan 1977 om att arabiska silvermynt påträffats någon gång före 1931. Undersökningarna som genomfördes 2020 resulterade i att två tidigare okända silverskatter påträffades på platsen. Silvernålen som Håkan Linder funnit konstateras tillhöra den ena av dessa skatter.

Förvaltningsrätten gör följande bedömning.

Riksantikvarieämbetet har inte ifrågasatt uppgiften att Håkan Linder fann den aktuella silvernålen för cirka 40 år sedan varför denna omständighet därför får anses vara ostridig. Håkan Linder har vid undersökningarna år 2020 pekat ut platsen för sitt eget fynd för forskarna. Vid undersökningar som forskarna därefter vidtagit har två nya depåer påträffats. I en av dessa depåer upphittades en ring som forskarna i projektet bedömer hör samman

med den silvernål Håkan Linder hittat. Eftersom Håkan Linder pekat ut platsen har han tillsett att undersökning skett just där och utan detta utpekande kan det inte garanteras att depån hade hittats. Förvaltningsrätten anser att detta, tillsammans med den omständigheten att den silvernål Håkan Linder hittat bedöms höra till en ring i depån, gör att Håkan Linder får betraktas som faktisk upphittare av depån innehållandes ett ringspänne, en armbygel, en silverbarr, en silverspets samt 109 arabiska silvermynt.

I praxis (NJA 1940:110 II) har ansetts att det är den faktiska upphittaren som är berättigad ersättning vid fornfynd. Som upphittare av föremål i silver som är äldre än från 1850, har Håkan Linder att erbjuda staten inlösen för de hembudspliktiga föremålen i depån. Någon värdering av de aktuella föremålen, förutom nålen, har inte gjorts. Målet ska därför visas åter till Riksantikvarieämbetet för värdering av de aktuella fynden samt bedömning av Håkan Linders rätt till ersättning baserat på hela den depån där ringspännet påträffades.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (FR-03).

Daniel Åhl-Wählin (skiljaktig)
Förvaltningsrättsfiskal

Nämndemännen Chatarina Stavenberg, Anita Svedberg och Jan Ejme har också deltagit i avgörandet.

Förvaltningsrättsnotarien Hanne Nordqvist har föredragit målet.

Skiljaktig mening

Daniel Åhl-Wåhlin är av skiljaktig mening och för fram följande. Bestämmelsen om inlösen och hittelön i 2 kap. 16 § KML ger inte utrymme för att ge inlösensättning till en markägare för fynd som någon annan har gjort på hans eller hennes mark. Av utredningen i målet framgår att undersökningarna år 2020, varvid de två silverskatterna påträffats, gjordes på initiativ av Stockholms universitet. Det framgår även av inlämnad projektrapport att bakgrunden till undersökningarna på den aktuella marken var att man ville följa upp tips som inkommit angående fynd på marken redan under 1970-talet. I praxis (NJA 1940:110 II) har ansetts att det är den faktiska upphittaren som är berättigad ersättning vid fornfynd. Mot denna bakgrund anser jag att Stockholms universitet är faktisk upphittare av de fornfynd som påträffats under år 2020. Vad Håkan Linder har anfört gällande sin anmälan om fornfynd redan år 1980, samt att beslutet går emot tidigare praxis hos RAÄ, medför ingen annan bedömning. Håkan Linder kan därför endast få ersättning för den silvernål som han tidigare hittade.

Sammantaget finner jag att RAÄ har haft fog för sitt beslut. Överklagandet ska därför avslås.

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Håkan Linder
Bunge Annex 540
624 64 Fårösund
Tel: 070-7734441

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM
Avdelning 33

INKOM: 2021-03-25
MÅLNR: 6748-21
AKTBIL: 4

Beslut

Datum 2021-03-01
Dnr RAÄ-2020-2370

Avdelning Kulturmiljöavdelningen
Enhet Förvaltningsärenden och
bidrag

Länsstyrelsens dnr 431-4997-2020

Beslut om inlösen av upphittat fornyfynd inom fastigheten Bunge Broungs 1:97 skifte 1, Bunge socken, Region Gotland, Gotlands län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 2 kap. 16 § kulturmiljölagen (KML 1988:950) att staten ska lösa in ett fornyfynd för ett värde av 1000 SEK.

Bakgrund

Länsstyrelsen i Region Gotland har bett Riksantikvarieämbetet att bedöma om staten ska lösa in det fynd som påträffades av dig, Håkan Linder, för ca 40 år sedan. Fyndet består av en silvernål som har suttit på ett vikingatida ringspänne och påträffades i norra delen av åkern i ovan nämnda fastighet. Fyndet lämnades in till Gotlands museum 2020-10-10 och förvaras i Gotlands museums magasin i väntan på fyndfördelning.

Då fyndet upphittades på 1980-talet kontaktade upphittaren Riksantikvarieämbetets Gotlands-undersökningar (RAGU) som då avfärdade den som skräp.

Stockholms universitet bedriver projektet *Efterundersökningar av plundrade fyndplatser för silverskatter på Gotland*. Inom ramen för projektet undersöktes platsen för fyndet av silvernålen 2020, då två skattfyndplatser påträffades (id-nummer i KMR L2021:376 och L2021:377). I en av de skattdepåer som framkom fanns en ring som bedöms höra samman med den tidigare upphittade silvernålen.

Skälen för beslutet

Enligt 2 kap. 3 och 4 §§ (1988:950) kulturmiljölagen tillfaller fornyfynd, dvs föremål som är äldre än 1850 och som saknar ägare och som påträffats utan samband med en fornlämning, upphittaren.

Upphittaren är dock skyldig att erbjuda staten att lösa in fornyfyndet mot betalning (hembud) om föremålet består av guld, silver, brons eller annan legering med koppar eller om fyndet består av två eller flera föremål som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans.

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se

Vid inlösen av fynd som är hembudspflichtiga skall ersättningen enligt 2 kap. 16 § KML utgå till upphittaren med ett belopp som är skäligt med hänsyn till fyndets beskaffenhet, för föremål av ädelmetall dock minst motsvarande metallvärdet uppräknat med en åttondel. Det upphittade fornyfyndet (silvernålen) omfattas av hembudspflichten eftersom det består av silver och inte är påträffat vid en tidigare känd fornlämning.

Upphittaren har endast rätt till ersättning för hembudspflichtiga fynd som hen själv har påträffat. Fynd som framkommer vid en arkeologisk undersökning faller sålunda inte under lagen om hembudspflicht utan tas om hand av arkeologiföretaget som ansvarar för undersökningen.

För värdering av fornyfyndets ekonomiska värde har externt expertutlåtande inhämtats. Vid värderingen har hänsyn tagits till fyndets skick, bevarandegrad, metallinnehåll och kulturhistoriska betydelse. Den nya kunskap som fyndet bidragit till är vetenskapligt och kulturhistoriskt viktigt.

Detta beslut har fattats av enhetschef Solveig McKenzie efter föredragning av handläggare Sofia Kahl. Även handläggare Anna Östling och Tina Mathiesen har deltagit i handläggningen av ärendet.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

För utbetalning behöver vi kontouppgifter samt bankintyg (dokument/utdrag från banken som visar korrekt kontonummer) från dig. Besked om detta kan lämnas till sofia.kahl@raa.se tel: 08-5191 89 23. Ange dnr. RAÄ-2020-2370. Utbetalning kan inte ske om inte bankuppgifter kommer in. För snabb hantering och utbetalning vill vi därför att ni skickar in kontouppgifter snarast.

Digital kopia till: Länsstyrelsen i Gotland, Gotlands museum

Bilaga 1. Hur du överklagar